

Redactioneel

Biologisering van het dagelijks leven

In 1989 publiceerde het *Tijdschrift voor Vrouwenstudies* het artikel 'Baarmoeders, pigment en pyramiden: Over de vraag of antiracisten en feministen er goed aan doen "de biologie" haar plaats te wijzen.' In dit artikel roept Annemarie Mol op voor een bemoeienis met de biologie en de objecten die zij produceert. In plaats van de biologie te bestrijden en zich op sociaal-culturele aspecten van fenomenen te beroepen, beargumenteert zij dat zowel 'natuurlijke' als 'culturele' objecten producten zijn van *vermenging* tussen disciplines en wetenschappelijke praktijken. In de loop van de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw zijn we getuige geweest van het oprukken van de biologie vanuit de laboratoria en de universiteiten naar diverse domeinen van het leven. De invloed van de genetica, behavioristische wetenschappen en de geneeskunde hebben een onmiskenbare invloed op wat als van jezelf en van een ander, als normaal en afwijkend of als ziek en gezond wordt ervaren. In toenemende mate wordt zichtbaar dat *vermenging* niet alleen plaatsvindt tussen verschillende takken van de wetenschap, maar vooral ook tussen de wetenschap en het leven van alle dag, daarbuiten. Dit roept vragen op als: op welke wijze krijgt het biologische vorm in het dagelijks leven? Welke vertalingen en veranderingen ondergaat het biologische juist door de vermenging met het dagelijks leven? En welke veranderingen vinden er in het dagelijks leven plaats, in de verhoudingen tussen verschillende sociale groepen, door het beschikbaar komen van diverse technieken, biologische visies en representaties? Onder de

noemer 'de biologisering van het dagelijks leven' staan we in dit themanummer stil bij deze en soortgelijke vragen.

Het nummer opent met een artikel van Joan Scott waarin de relevantie van het concept gender voor genderstudieonderzoek en feministische politiek onder de loep wordt genomen. Ze bespreekt de opmars van de sociobiologie en het evolutionaire denken binnen de psychologie en de geschiedenis en beargumenteert dat feministen, uitgerust met het concept gender, behoorlijk slecht in staat blijken om reductionistische visies te bestrijden. Scotts nu klassiek geworden analysekader voor gender en genderhiërarchieën bleek in een specifieke periode een subversieve kracht te hebben en productief te zijn voor feministisch onderzoek. Vandaag de dag echter lijkt het te zijn verworden tot een definitie of een theorie van gender die de verschillen tussen vrouwen en mannen helpt stabiliseren. Scott prefereert het gebruik van begrippen als sekseverschillen en seksuele differentie en stelt zich de vraag of feministen niet op zoek zouden moeten gaan naar nieuwe en bruikbare concepten die de problemen van onze tijd kunnen analyseren. Het artikel van Amâde M'charek gaat in op de genetica en de wijze waarop sekse en sekseverschillen daarin een rol spelen. Haar artikel bespreekt alledaagse laboratoriumpraktijken waar genetische diversiteit en genetische verwantschap objecten van onderzoek zijn en analyseert hoe sekse binnen die praktijken tot stand wordt gebracht. Sekse, zo laat M'charek zien, beantwoordt niet aan een vaststaande 'biologische' definitie, maar is veel meer ver-

bonden met de technologie die wordt aangewend en de praktijk van het onderzoek. Afhankelijk van het doel van het onderzoek wordt sekse steeds weer anders geproduceerd of aangewend. De verschillende versies van sekse die in de laboratoria gevonden kunnen worden, laten niet alleen zien dat sekse meer is dan een identiteit die in het DNA besloten ligt, maar stellen ook het sekse-genderonderscheid ter discussie.

Marta Kirejczyk en Dymphie van Berkel werken in hun bijdrage een kritische blik op biologische verwantschap. In hun artikel bespreken zij diverse oplossingen voor onvruchtbaarheid, en de betekenissen van biologie, verwantschap en samenlevingsvormen die deze genereren. Naast de mogelijkheid van adoptie, bestaat er een heel scala aan technieken om onvruchtbaarheid te lijf te gaan, bijvoorbeeld kunstmatige inseminatie (KI), in vitro fertilisatie (IVF), intracytoplasmatische sperma injectie (ICSI). Oplossingen als deze passen echter niet in het standaardmodel van verwantschap of van het nucleaire gezin. De vraag is dan: (hoe) worden ze cultureel acceptabel gemaakt? Kirejczyk en Van Berkel laten zien welke technieken onder welke omstandigheden geaccepteerd raken en hoe daarmee samenhangend de plaats van het biologische steeds weer opnieuw moet worden bepaald. Zij tonen aan dat het probleem van de onvruchtbaarheid en de oplossingen die worden aangeboden vaststaande betekenissen van biologie en verwantschap provoceren.

Vruchtbaarheidsregulering en het gebruik van anticonceptiva is in vele opzichten een klassiek thema binnen genderstudies. In haar bijdrage bespreekt Anita Hardon het dominant worden van sommige typen anticonceptiemiddelen. Ondanks de grote diversiteit in het aanbod blijken binnen bepaalde contexten bepaalde middelen het meest gebruikt en aangeboden te worden. Hardon vergelijkt drie groepen gebruiksters in Nederland, de Filippijnen en Zuid-Afrika en de middelen die zij prefereren. Ze maakt in haar analyse gebruik van het con-

cept script (de inschrijving van het gebruik, de gebruiksgroep en andere sociale aspecten in een technologie) en laat met behulp daarvan zien dat het succes en de dominantie van hormonale middelen afhankelijk is van de flexibiliteit van het script en de mogelijkheid van gebruiksters om het script bij te stellen. Wanneer vrouwen minder mogelijkheden hebben om zo'n script te 'herschrijven', zullen ze geneigd zijn op een ander middel over te gaan, zo beargumenteert Hardon.

Waar in bovengenoemde artikelen het alledaagse in verband wordt gebracht met de biologie, zoekt de bijdrage van Maaïke de Haardt – die overigens buiten het thema van dit nummer valt – de relatie van het alledaagse met de theologie. In haar inaugurele rede pleit De Haardt voor een 'theologie van het alledaagse'. In de lijn van het gedachtegoed van Michel de Certeau is de blik van een theologie van het alledaagse niet naar boven gericht, maar naar beneden. De methode die hier wordt voorgesteld neemt het singuliere en het veelvoudige van alledag waar. De vragen die De Haardt tracht te beantwoorden, zijn: hoe kunnen we het sociale en spirituele kapitaal van vrouwen in maatschappelijke, in het bijzonder katholieke vrouwenbewegingen, op het spoor komen en adequaat benoemen? En hoe kan deze spiritualiteit theologisch worden gemunt? Een theologie van het alledaagse, zo betoogt de auteur, biedt enerzijds een handelingsperspectief voor feministische theologen en draagt bij aan het expliciet maken van religieuze en culturele differenties. Anderzijds biedt het de mogelijkheid tot reflectie op religie als een belangrijk individueel, cultureel en maatschappelijk gegeven.

De verschillende bijdragen laten zien dat wat tot het alledaagse kan worden gerekend en wat biologie is, per context kan verschillen. Dit themanummer biedt een aantal theoretische of methodologische aanknopingspunten voor genderstudiesonderzoek om de relatie tussen wetenschap en het alledaagse verder te denken.